

מעלות
מרוח ישיבת מעלות
לשולחן השבת
עלון שבועי לבוגרי הישיבה

תחום בוגרים

שבת פרשת בשלח

שבת שירה

י"ג שבט תשפ"ג

גיליון מס' 52
מומלץ להדפיס את העלון לקראת שבת

ראש הישיבה

נקודה מתוך "לחיות עם פרשת השבוע"

שהוא נכנס אליה ביציאת מצרים. זהו עניינה של הפרשה - הדרך להתאים את עם ישראל לתקופה ולדור שהוא נמצא בהם.

הנקודה הזו נכונה גם בדור שלנו. זהו האתגר הגדול של הדור שלנו, ובתחילה - כלפי עצמנו. אנו צריכים לחנך את עצמנו להיות ראויים לדור הגדול שאנו חיים בו. לפעמים יש תחושה שהדור משיג את האנשים. אנו חווים חוויות גדולות, ולא תמיד מצליחים להדביק את הקצב, ולהיות במדרגה המתאימה לאירועים שהקב"ה מביא עלינו. אנו יכולים להאשים בכל דבר את המנהיגים, אך אנו צריכים להתבונן בעצמנו - לא תמיד אנו מתאימים לגודל העצום של התקופה. לא תמיד אנו יודעים לשיר את השירה המיוחדת לדור. לא תמיד אנו יודעים להדות ולהלל לקב"ה על הדברים הנפלאים שמתרחשים מול עינינו.

כתב הרב קוק זצ"ל (אורות הקודש ח"ד עמ' תק"כ): "מהרה יתקיים בנו, 'שמעו עמים ירגזון', מהרה יוסר המסוה מהעולם, וידעו כי עם ד' אנחנו, כי ד' עלינו לטובה. כי מרכז העולם ומרכז האנושיות אנחנו, כי אמת גלויה ובהירה היא כל התכונה של הנבואה, המספרת כל כך בשבח הנצחי של ישראל. יפלו כל מגדלי התווה אשר הוקמו על יסוד המארה של עזיבת ד' את ישראל, ינפצו עלי סלע כל סלעי המגור של המאיימים עלינו לאמר, עמא דאהדרינהו מריה לאפיה מיניה (=העם שה' החזיר פניו ממנו). ידעו כל באי עולם, כי אהבת עולם היא אהבתנו... וידעו ויכירו כי צור ישראל מושיענו וגואלנו אביר יעקב".

אנו זוכים להתחיל לראות את התקיימות הדברים. העולם מתחיל להכיר במדינת ישראל, בעם ישראל ובתורה. אנו שומעים ממנהיגי האומות שאנו "אור לגויים".

כשהרב קוק אמר את הדברים, זה היה חזון רחוק. כיום זו מציאות שאנו חיים בתוכה. הנוצרים, שאמרו שה' עזב את עם ישראל והחזיר פניו ממנו - מודים היום שאנו "אור לגויים". הרב קוק ראה בעיני רוחו את התהליך שהעולם צועד לקראתו. הוא ראה בחזון את מה שאנו רואים בימים אלה במציאות. "שמעו עמים ירגזון" - המציאות של עם ישראל יוצרת תסיסה בעולם, שמובילה להכיר את המציאות המיוחדת של עם ישראל, ואת השליחות של עם ישראל בעולם.

נזכה ש"העם" יהפוך להיות "בני ישראל". תחת "בשלח פרעה את העם", נזכה ל"בני ישראל יוצאים ביד רמה".

מתוך שיעור שהועבר בתאריך י' שבט ה'תשפ"ג
השיעור המלא נמצא באתר הישיבה

פרשת השבוע כוללת עניינים רבים - יציאת ישראל ממצרים, קריעת ים סוף ושירת הים, המעשה במרחה, מסה ומריבה, ירדת המן, השבת ומלחמת עמלק. הרצי"ה זצ"ל מתייחס לעניין זה (שיחות הרצי"ה שמות, עמ' 158): "כל האומר והשפע הגדול הזה של דבר ד' מרוכז בפרשה שלנו, הנקראת 'פרשת שירה' מאז ועד הנה. כל העניינים שבה הם ענין אחד המרוכז סביב השירה".

הפסוק הראשון בפרשה מלמד את האתגר המיוחד שעם ישראל מתמודד איתו בפרשה שלנו. האתגר הוא: להכין ולהתאים את עם ישראל לתקופה ולמציאות שבה הם נמצאים. זה לא כל כך פשוט. עם ישראל יוצא ממצרים, אבל המדרגה שלו לא תמיד מתאימה למציאות העליונה שבה הוא נמצא. כך פותחת הפרשה (שמות י"ג, י"ד):

"וַיְהִי בְשֶׁלַח פְּרַעְהָ אֶת הָעָם וְלֹא נָחַם אֶל־לֵהִים דְּרָךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אֶמֶר אֶל־לֵהִים פֹּי וְנָחַם הָעָם בְּרֵאשִׁית מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיִם".

לא נאמר 'ויהי' בציאת ישראל ממצרים'. פרעה היה צריך לשלח את העם ממצרים, והם לא יצאו מעצמם. "את העם" - לשון "גחלים עוממות" ("פרי צדיק" בשלח, ה'). "העם" מתייחס לחלק הנמוך, שדבר ה' לא ניכר בו בגלוי.

על "בני ישראל" נאמר (שמות י"ד, ח'): "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִצְאִים בְּיַד רַמְהָ". ועל העם: "וַיְהִי בְשֶׁלַח פְּרַעְהָ אֶת הָעָם". העם נמצא עדיין במצב של עבדות, ופרעה צריך לשלח אותם בכח. הם לא יוצאים ממצרים בצורה פשוטה וקלה.

כך כותב הרצי"ה על ענין זה (שיחות הרצי"ה שמות, עמ' 159): "נפגשים פה בהנהגה הא-לוהית הפועלת במבוכי וסיבוכי הבריאה. ההנהגה הא-לוהית נקבעה כך בגלל חסרון שבעם. מתגלה העומק בסדר החינוך הא-לוהי בהתהלכות עם בני אדם. הבאת ששים רבוא איש ממצרים לירושלים אינה מבצע כל כך פשוט. נדרשת בגרות רוחנית כדי להבין שבשביל חירות כדאי לסבול. יחד עם זאת, יש לפעמים צורך להתחשב בחולשות בני אדם, וגם זה משתלב במערכת התכנית הא-לוהית. ה'פוליטיקה הא-לוהית' מתחשבת עם האפשרות שהעם יפחד ממלחמה ויתחרט על יציאתו ממצרים".

אפשר לקחת אלפי אנשים במשאיות לאן שרוצים. אבל להוביל אותם מ"מצרים" ל"ירושלים" - שיהיו ראויים למעלת ירושלים, לבניין בית המקדש - זה לא פשוט. זה דורש שינוי פנימי באנשים. הקב"ה עושה "תרגילים פוליטיים" כדי לחנך את העם ולהרגיל אותו למציאות החדשה

פינת הילדים

חשיבות חיפוש הכפרה וברכה

(לאחר מציאת המושג בקשו בשולחן שבת מאבאמא
להרחיב על המושג שמצאתם)

חוצים כְּאוֹרֵי הַכֶּאֱלֵא...

3. איזה מנהג
בברכת המוציא
בשבת נלמד
מהמין?

2. מדוע משה
היה צריך
להכריח את
העם לנסוע
לאחר קריעת ים
סוף?

1. מה גרם
למשה ובני
ישראל לשיר?

"יודעים היו ישראל שיום השביעי קדוש בעצמו,

אבל משה רבינו עליו השלום הוצרך להביא ראיה שהקב"ה רוצה שישראל ישמרו את יום השבת
ולמה יתן לכם לחם משנה - כדי שתשמרו את יום השבת, ותתקנו הכל קודם שבת"

(המהר"ל מפראג, "גור אריה", פרשת בשלח, שמות ט"ז)

שירת הים פוחתת בביטוי שקשה להולמו מבחינת סדר הזמנים המופיעים בו: "אז ישיר". "אז" - לשון עבר; "ישיר" - לשון עתיד! רש"י מציע פתרון לבעיה בדרך הפשט ובדרך הדרש: "אז ישיר משה - אז כשראה הנס עלה בלבו שיסיר שירה... למדנו שהיו"ד על שם המחשבה נאמרה, וזה ליישב פשוטו. אבל מדרשו: אמרו רבותינו זכרונם לברכה, מאכן רמו לתחיית המתים מן התורה". מה ראתה התורה לרמו על תחיית המתים דווקא בשירת הים? שירה זו עשירה במסרים אמוניים, אך לשם מה להכניס בה לכאורה "בכח", מסר נוסף?

שירת הים עלתה מתוך הנס של קריעת ים סוף והטבעת המצרים בתוכו. נראה לכאורה שנס זה בא לפתור בעיה שעמדה בפני עם ישראל. אך ברור לכל שלא כך פני הדברים. הן הקב"ה סובב את בני ישראל בארץ, על מנת להביא את פרעה למסקנה שאיבדו את דרכם. בנוסף לכך, ה' מחוק את לב פרעה ועמו לקום בתוך ימי ה"שבעה" על בכוריהם, לשכות את עשר המכות, ולרדוף אחרי בני ישראל. הקב"ה לא הביא את נס קריעת ים סוף כפיתרון לבעיה של רדיפת המצרים אחרי ישראל, אלא יצר את הבעיה כדי להביא לנס. לשם מה?

נראה שאם עם ישראל היו יוצאים ממצרים ומיד מתחילים ללכת לכיוון ארץ ישראל, היינו תופסים את יציאת מצרים כאירוע חד פעמי, שכל תפקידו לפתור בעיה מקומית בנקודת זמן מסוימת בעברו ההיסטורי של עם ישראל. נדמיין לעצמנו את המשבר של ים סוף, בשעה שתחושת השמחה הגדולה של ישראל על יציאתם לחרות פינתה את מקומה לאימה נוראית ולתחושה שהכל יורד לטמיון, כאשר מצרים מאחור, הים מלפנים והמדבר בצדדים. ולאחר כל זה, התשועה הפלאית שהכחה במצרים על הים, הרבה יותר ממה שלקו בארצם - כל אלו צרבו בתודעה הלאומית של עם ישראל את האמונה הגדולה שהדברים שעניינם רואות עתה מקפלים משמעות הרבה יותר עמוקה, וראיה לטווח שהוא מעבר להווה.

בשירת הים בני ישראל שרים על: "תביאנו ותטעמו בהר נחלתך"; "מקדש, ה', כוננו ידך"; והשיא: "ה' ימלוך לעולם ועד". גילוי שלם של מלכות ה', מתוך מבט אל הנצח "לעולם ועד".

זאת הסיבה שהתורה אינה מסתפקת בתיאור הנס כפרוזה, אלא עוברת לשירה. השירה באה כאשר אדם שם שהוא עומד בפני משהו גדול ממה שהוא קולט מבט המצומצם של הרגע. השירה מרוממת את האדם לגבהים, ואף מבחינת ציר הזמן, היא מביאה אותו להתבונן בעתיד.

גם כתיבת השירה "אריך על גבי לבנה", מאפשרת לנו לראות הרבה לבן, ולא רק שורות צפופות של אותיות שחורות, של אור מצומצם בכלים. כאן ניתנת לנו ההזדמנות להיפגש יותר מן הרגיל עם האש הלבנה, שאינה מצומצמת במקום ובזמן כמו האש השחורה. הכתיבה הפתח להיות

אוורירית יותר, רוחנית יותר, והיא מבטאת נאמנה את תעצומות הנפש שהולידו את השירה. כעת מובן מדוע נרמזה כאן תחיית המתים. במבט המצומצם של ההווה, נתונים החיים בתוך סד של זמן מוגבל, וזה נראה כחוק בל יעבור. השירה מרוממת אותנו, מתוך ישועת ההווה של גאולת מצרים, אל הזמן העתידי של ישועת העולם, כאשר יכולע המוות לנצח. ישראל שעמדו על הים הגיעו למדרגה גבוהה של אמונה: "וַיְרֶא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם וַיֵּרָאוּ הָעָם אֶת ה' וַיֹּאמְרוּ בְּה' וַיִּבְמְשָׁה עַבְדוֹ". אמונה זאת היא שעמדה לישראל לראות את השלמת התהליך, כולל נטיעתם בארץ ובניין בית המקדש, והיא זו שרוממה אותם אל אותה נקודה שבה פורצים את קיר המוות ומגיעים אל עולם התחייה.

השאלה, מה נשאר בדינו מכל זה. אנחנו יכולים לנסות לדמיין את רוממת האמונה שישראל הגיעו אליה על הים, אך מה אתנו, שלא עמדנו על הים ולא ראינו את כל אלה? נביא שתי הדרכות של חז"ל בעניין. הראשונה מהזוהר הקדוש (בשלח דף נ"ד ע"ב בפירוש הסולם): "למדנו, כל אדם שאומר שירה זו בכל יום, ומכוון בה, זוכה לאומרה לעתיד לבוא. כי יש בה עולם העבר, ויש בה קשרי האמונה, ויש בה ימי מלך המשיח. ונתלים עליה כל התשבחות האחרות שאומרים העליונים והתחתונים".

אם כן, הדרכה ראשונה, אמירת "שירת הים" בתפילה בכוונה. וההדרכה השניה (שמות רבה פרשה כ"ב): "ולמה צריך להזכיר קריעת ים סוף באמת ויציב? לפי שכיון שקרע להם את הים האמינו בו שנאמר: וַיֹּאמְרוּ בְה' ובמשה עבדו. ובזכות האמונה שהאמינו זכו לומר שירה ושרתה עליהם שכיהנו, שכן כתיב אחריו: 'אז ישיר משה'. לכך צריך אדם לסמוך גאולה לתפלה: כשם שהם הסמיכו שירה אחר האמונה והקריעה, וכשם שהן טהרו לבם ואמרו שירה, שכן כתיב: 'וייראו העם את ה' ויאמינו' ואחר כך: 'אז ישיר' - כך צריך אדם לטהר לבו קודם שיתפלל".

העמידה לפני ה' בתפילה תבוא מתוך טהרת הלב שנשיג על ידי זכירת הקריעה שקרע ה' את הים, והאמונה שהאמינו בו ישראל. מתוך אמונת הישועה, עולים למדרגת התפילה.

אך ניתן לראות זאת גם בכיוון ההפוך: על ידי סמיכת גאולה לתפילה אנו נותנים ביטוי לאמונה שקריעת ים סוף והגאולה משעבוד מצרים לא היו מאורע חולף אי שם במעלה העבר הרחוק, אלא השגחת ה' יורדת ומלווה אותנו לאורך כל הדרך. ומתוך כך, לאחר הזכרת הגאולה אנו באים לשאול על דבריעם שנוגעים לחיינו אנו, חיי שעה.

השיעור הועבר בתאריך י"א שבט תשס"ו
השיעור נמצא באתר הישיבה

ט"ו בשבט הרב מרדכי פרומר

ויצהר, ולא על שאר הגידולים. תירוש ויצהר - שם הכולל גם ענבים וזיתים, ולא דווקא שמן ויון, וכך להלכה. אך זאת לא כרמב"ן על התורה (דברים י"ד, כ"ב): "ופשוטו של מקרא כך הוא שאפילו זיתים וענבים מעשר שלהם אינו מן התורה עד שיעשו תירוש ויצהר" - יין ושמן ממש. אולם הרמב"ם כותב (הלכות תרומות פ"ב, ה"א): "כל אוכל אדם הנשמר שגידוליו מן הארץ חייב בתרומה... מה דגן, תירוש ויצהר מאכל בני אדם, וגידוליו מן הארץ, ויש לו בעלים שנאמר 'אדגן' - אף כל כיוצא בהן חייב בתרומות וכן במעשרות". ויש אומרים כי כל שבעת המינים חיונים מהתורה.

ויש להבין מה מיוחד בדגן, תירוש ויצהר, שבהן מחייבים מהתורה בתרומות ומעשרות? מדוע זיתים וענבים נחשבים כתבואת דגן, ולא כאילנות?

מבואר ב"פסיקתא זוטרתא" (דברים, עקב, י"ב): "דגן תירוש ויצהר" - אלו יסודי הבית, עליהם אמר דוד (תהלים ק"ד, ט"א): "ויין ישמח לבב אנוש, להצהיל פנים משמן, ולחם לבב אנוש יסעד", מלמד שאלה עיקר הבית". וביאר ה"ש משמואל" (מועדים, שבת תשובה ג') שבקריאת שמע נרמז שלימות הגוף, הנפש והשכל, ובכולן יש לעבוד את הקב"ה. ככתוב (דברים י"א, ג'): "לאהבה את ה' א-להיכם". אהבה - בכוחות הנפש. 'ולעבדו' - עבדהו בתורתו, עבדהו במקדשו. בתורתו - בשכל, במקדשו - עבדת הקרבנות, שהיא במעשה ובפועל הגוף. ולעומתם מקביל הגמול: 'ואספת דגן תירושך ויצהרך' (שם י"ד). דגן - זן את הגוף. יין תירוש - יין ישמח וירומם את כוחות הנפש. שמן יצהר - בהירות השכל, 'הרגילים בשמן זית חכמה מצויה בהם'" (מנחות פ"ג ע"א).

מתוך ספרו של הרב "שירת המועדים", ט"ו בשבט, עמ' 255-251

ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות, כדעת בית הלל, וכמבואר במשנה (ראש השנה פ"א, מ"א) "בא' בשבט ראש השנה לאילן, כדברי בית שמאי. בית הלל אומרים בחמישה עשר בו".

חנטה קובעת לעניין עורלה, לעניין דיני שמיטה על פירות האילן ולדינים נוספים. אולם דין שנות המעשר בפירות האילן נקבע לפי "משיגיעו לעונת המעשרות", שזהו שיעור הדומה שליש גידול בתבואה. כמבואר במסכת מעשרות (פ"א, מ"ב): "אמתי הפירות שליש גידול במעשרות" התאנים משייכחו, הענבים והאבשים שהביאו, והגות והתותים שהאידימו". ובתוספות במסכת ראש השנה (דף יב ע"ב ד"ה "התבואה"): "דכל אותן שיעורין הוא הבאת שליש שלהם".

בהגדרת חנטה יש 3 דעות: הנצת הפרח, יציאת הפרי אחר שנופל הפרח, עונת המעשרות (כפי שסובר הרמב"ם).

דין מעשרות של דגן, תירוש ויצהר, שהם המינים החייבים מהתורה במעשרות, נקבע לפי שליש גידול ואין צורך להמתין לגמר הגידול. חכמים הרחיבו את דין מעשרות גם לאילנות וקבעו שעונת המעשרות הדומה לזו שליש גידול היא הקובעת, ולא לקיטת הפירות, בניגוד לירקות בהן הולכים אחר לקיטה.

אמנם חיוב אילנות במעשרות הוא רק מדרבנן, מכל מקום למדים באסמכתא מהפסוק (דברים ט"ו, ג'): "באספך מגרןך ומיקבך", כי כשם שדגן, תירוש ויצהר גדלים על גשמי שנה שעברה עד שהביאו שליש גידול, כך גם באילנות נלך אחר גשמי שנה שעברה, שהם מגדלים את הפרי. למדים מתבואה, שאין להמתין לגמר גידול אלא כבר השליש המוקדם קובע. ולכן גם באילנות - לדין מעשרות - שליש גידול יקבע. בשאר דינים הזמן היותר מוקדם של החנטה קובע את חיובם בעורלה ושביעית, כי עד לחנטה, האילן סופג הגשמים מהם ניזונים הפירות הגדלים מן השחר.

לפי רוב הראשונים החיוב מהתורה בתרומות ומעשרות חל רק על דגן, תירוש

